

УДК (UDC) 719(477.52)«19/21»

<https://doi.org/10.21272/starovyna.2022.60.5>

МИХАЙЛІЧЕНКО М. А., КУДІНОВ Д. В.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (на прикладі Міського кладовища м. Суми)

У статті розглядаються проблеми обліку та збереження пам'яток культурної спадщини, розташованих на території Міського кладовища м. Суми. На прикладі пам'яток некрополя окреслено шляхи подолання виявлених недоліків у пам'яткоохоронній справі.

Ключові слова: пам'ятки, культурна спадщина, некрополь, некрополістика, пам'яткоохоронна справа.

Міське кладовище¹ м. Суми, з огляду на особистості видатних сум'ян, похованих на ньому, а також художню й історичну цінність багатьох надмогильних споруд, має важливе історико-культурне та меморіальне значення. Тому не дивно, що пам'ятки некрополя привертають увагу дослідників та журналістів. Історії та сучасному станові цвинтаря присвячені численні статті у місцевих періодичних та інтернет-виданнях (зокрема на сайті «Сумские некрополи»), докладний аналіз його пам'яток міститься у «Зводі пам'яток історії та культури України. Сумська область» [4], окремі поховання згадуються у довідникових виданнях (серед яких варто виокремити «Некрополі Сумщини») [10], розглядаються у спеціальних статтях (наприклад, у роботі П. Кушнірова та А. Менгозі) [6]. Нарешті, огляд некрополістичних красназвнич досліджень подано у роботі Л. Рожкової [14]. Проте, в зазначених публікаціях майже не порушений пам'яткоохоронний аспект питання. Цю лакуну частково заповнює опублікована кілька років тому розвідка М. Михайліченка [9]. Вона стала основою для даної статті, що є результатом подальших досліджень некрополя.

Петропавлівська церква, рішення про спорудження якої було ухвалено в 1839-му році, від початку планувалася як цвинтарна [15, с. 33]. Проте, коли саме на Міському кладовищі було здійснено перші поховання достеменно невідомо. Найбільш раннє з виявлених нами (могила купця 1-ї гільдії Івана Івановича Полевого) датоване 1853 роком.

Михайліченко Микола Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент, Сумський національний аграрний університет (Україна). ORCID: 0000-0003-2919-1026.

Кудінов Дмитро Валерійович - доктор історичних наук, професор, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Україна). ORCID: 0000-0002-1516-576X.

---

¹ Назва «Міське» фігурує у низці офіційних документів, зокрема, у рішенні Сумської міської ради від 03 березня 2015 року № 4109-МР «Про внесення змін до рішення Сумської міської ради від 28 листопада 2007 року № 973-МР «Про порядок утримання кладовищ та функціонування місць поховань в місті Суми» (зі змінами)». Історичною ж назвою є «Петропавлівське». Крім того, часто (зокрема, у виданні «Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область») використовується назва «Центральне кладовище».

Уже на початку ХХ ст. Петропавлівське кладовище, завдяки багатьом високохудожнім пам'яткам, стало популярним місцем прогулянок сум'ян та гостей міста [7; 14]. На превеликий жаль, у радянські часи було знищено більшість дореволюційних поховань. Так, у 1952 р. було проведено інвентаризацію, за результатами якої «безгоспними» було визнано 216 надгробків, 248 хрестів та 237 огорож, розташованих на Міському цвинтарі. У результаті, було знищено чимало могил відомих містян, зокрема, засновника купецької династії Герасима Омеляновича та його сина Матвія Герасимовича Харитоненків [2, арк. 211-224]. Утім, і після цього «розчищення» надгробків некрополь продовжує бути своєрідним музеєм під відкритим небом із численною кількістю історико-культурних об'єктів. Нині на Міському цвинтарі розташовано 39 пам'яток культурної спадщини, з яких три національного значення та 36 - місцевого. Статус пам'ятки архітектури національного значення має церква св. Петра і Павла. Місце поблизу храму традиційно вважалось найпочеснішим на кладовищі - на ньому ховали найбільш поважних містян. З об'єктів культурної спадщини, розташованих навколо церкви, статусом пам'яток монументального мистецтва національного значення наділені надгробки роботи французького скульптора Аристиди Круазі (1840-1899) на могилах Івана Герасимовича та Зінаїди Павлівни Харитоненків; поховання ж Дмитра Івановича та Миколи Олексійовича Суханових визнано пам'ятками історії та монументального мистецтва місцевого значення [1].

У радянські часи найбільш престижним місцем останнього спочинку сум'ян стала центральна алея кладовища. Праворуч алеї, неподалік від входу з боку вул. Петропавлівської, знаходиться братня могила жертв революції, перенесена наприкінці 1940-х років з Покровської (Червоної) площі (має статус пам'ятки історії місцевого значення). У ній поховано 39 мешканців міста, страчених денікінцями 27 листопада 1919 р. (відомі прізвища 26 розстріляних) [4, с. 204]. 11 грудня 2015 р. Сумська міська рада прийняла рішення про демонтаж пам'ятника, який знаходився на цій могилі [16]. Нині він експонується у «Парку радянського періоду» в Спадщанському лісі (Путивльський р-н Сумської області) [17].

Уздовж центральної алеї та поблизу неї розташована низка окремих поховань, які мають статус пам'яток історії місцевого значення: червоного партизана часів т. зв. «громадянської війни» П. С. Богацького; Героїв Радянського Союзу - М. П. Акімова, О. Ф. Африканова, М. І. Курєдова, П. А. Логвина, В. С. Нагорного, Л. Є. Полякова; повного кавалера ордену Слави М. Г. Пархоменка; воїнів, загиблих в Афганській війні 1979-1989 рр. - В. К. Андрєєва, М. М. Добровольського, С. В. Дорошенка, С. М. Жиганова, С. І. Куріцина, С. Б. Московичова, І. І. Пилипенка, С. О. Ткаченка; воєначальників - генерал-лейтенанта А. П. Морозова, генерал-майорів А. К. Давидова, М. В. Калініна, М. К. Скуби, М. С. Храброва; письменника, члена Національної спілки письменників України О. М. Кустенка [1].

У 1951 р. на північній частині кладовища, напроти бічного входу були перепоховані у братній могилі вояки Червоної армії, які загинули або померли в роки Німецько-радянської війни 1941-1945 рр. (відомі прізвища 194 воїнів) [4, с. 205]. Неподалік перепоховані останки льотчиків М. М. Тимофєєва, К.

М. Галіусова та О. М. Дуднікова, знайдені на місці падіння їх літака поблизу с. Верхня Сироватка [8]. Ділянка алеї поруч із братньою могилою у повоєнні роки стала місцем військових поховань. На ній поховані генерал-майор І. Г. Солодченко та воїни, загиблі в Афганській війні: О. Ю. Азімов, А. П. Дегтярьов, О. Г. Лимаренко, В. К. Сумець, О. В. Суровцев, О. О. Феденко [1]. Згадані вище братні та одиночні поховання мають статус пам'яток історії місцевого значення.

Кілька військових поховань-пам'яток історії місцевого значення, розташовані в центральній частині кладовища. Тут поховані 42 воїни Війська Польського, померлих у сумських шпиталях у 1944 р. Неподалік знаходиться окрема могила капітана медичної служби Війська Польського Ігнатія Морголіса. Ліворуч від братньої могили польських воїнів - могила вояків 7-го Сумського полку, загиблих улітку 1919 р.: командира полку Івана Бочкіна, червоноармійців Могили та Зинченка [4, с. 206].

У східній частині цвинтаря розташована група з трьох окремих могил, в яких упокоїлись лейтенант Л. О. Бугаєв і двоє невідомих воїнів, які загинули у вересні 1941 р. (поховання має статус пам'ятки історії місцевого значення) [1; 4, с. 206].

На північно-східному куті цвинтаря знаходиться символічна могила (має статус пам'ятки історії місцевого значення), створена неподалік місця, на якому в лютому 1942 р. окупанти здійснювали масові розстріли [1; 13]. На південно-східній частині кладовища, праворуч від центральної алеї, розташовані могили О. І. Тряскіна, воїна, загиблого в Афганській війні, народного артиста України О. Г. Тарасенка та краєзнавця, члена Співки журналістів України П. А. Сапухіна (поховання мають статус пам'ятки історії місцевого значення) [1; 4, с. 216, 219-220]. На західній частині цвинтаря міститься пам'ятка архітектури місцевого значення - склеп-піраміда [1].

Окремо слід сказати про поховання, які мають історичну та/або художню цінність, проте не наділені пам'яткоохоронним статусом. Частина з них згадується у «Зводі пам'яток історії та культури України». Це могили представників купецького роду Богатирьових, купця і благодійника П. С. Гріненка, Героїв Радянського Союзу: І. М. Германа, А. І. Труда та Л. Є. Полякова, Героя Соціалістичної Праці А. А. Пармузіної, скульптора Я. Д. Красножона, Заслуженого лікаря України З. Й. Красовицького, Почесного громадянина м. Суми, члена Співки архітекторів України М. П. Лушпи [4, с. 41, 208, 210, 212, 215, 219, 222].

Окрім згаданих у «Зводі пам'яток історії та культури України», нам відома ціла низка поховань, які, на нашу думку, можуть претендувати на надання їм пам'яткоохоронного статусу. Так, напроти вівтарної частини Петропавлівської церкви знаходяться відносно добре збережений чавунний намогильний пам'ятник у вигляді зрізаної колони зі скульптурним зображенням янгола нагорі на могилі сумського повітового поштмейстера І. С. Юскевича, який помер у 1857 році.

На центральній алеї кладовища та поблизу Петропавлівської церкви знайшли вічний спочинок представники відомих родин - Лещинські, Асмолови, Алчевські. Низка могил дореволюційної доби збереглася на

колишній єврейській ділянці цвинтаря та розташованій поруч із ним його караїмській частині. Зокрема, могили представників статечних сумських купецьких родин Альтшулерів та Туршу. На колишньому «німецькому кладовищі» (північно-західна частина Петропавлівського цвинтаря) зберігся надгробок на могили Ернестіни Костянтинівни Шольц - дружини відомого архітектора Карла Густавовича Шольца.

Вочевидь, надання пам'яткоохоронного статусу потребують могили багатьох заслужених містян, як-от, Героя Радянського Союзу М. Я. Кривоноса, Почесного громадянина м. Суми полковника М. М. Карташова, генерал-майора В. М. Капустіна, Почесного громадянина м. Суми, Заслуженого раціоналізатора України О. Й. Кравченка, скульптора Ф. І. Каравая.

Варто вказати й на ту прикру обставину, що статусу пам'ятки історії не мають поховання навіть таких визначних сум'ян як Іван Герасимович та Павло Іванович Харитоненки. До Державного реєстру внесено не могилу Івана Герасимовича Харитоненка, як пам'ятку історії, а лише надгробок роботи Аристиди Круазі в якості пам'ятки монументального мистецтва [1].

Також необхідно згадати й те, що у 2015 р. місця за братньою могилою жертв революції, перед нею та праворуч від неї, були виділені під «Алею для поховання померлих Почесних громадян м. Суми та їх дружин і осіб, які загинули під час дій в зоні АТО» (така назва фігурує у рішенні Сумської міської ради від 03 березня 2015 року № 4109-МР, проте у ЗМІ й серед містян побутує назва «Алея Героїв»). На «Алеї Героїв» поховано Героя Небесної Сотні, Героя України Олексія Сергійовича Братушку та учасників російсько-української війни, серед яких Герої України - Олександр Григорович Аніщенко та Сергій Олександрович Табала. Ці могили, на нашу думку, також мають отримати статус пам'яток історії.

Зволікання із наданням цінним з історичної та мистецької точки зору похованням (особливо ХІХ - початку ХХ ст.) пам'яткоохоронного статусу може з часом призвести до їхньої руйнації. Фактично, збереження таких могил забезпечується лише Законом України «Про поховання та похоронну справу». Що ж стосується їх утримання в належному стані, то, відповідно до згаданого Закону, воно здійснюється їх користувачами (власниками). При цьому власником намогильної споруди, склепу вважається особа, яка за власні кошти встановила цю споруду на могилі (місці родинного поховання), а користувачем місця поховання (місця родинного поховання) - особа, яка здійснила перше поховання на відведеному місці поховання (родинного поховання) та/або має відповідне свідоцтво про смерть похованого і свідоцтво про поховання, передбачене статтею 25 Закону. Отже, стає очевидним, що могили та надмогильні пам'ятники ХІХ - початку ХХ ст., які не мають статусу пам'ятки культурної спадщини, вважаються, фактично, безгоспними, оскільки не можуть мати законних власників та користувачів [3]. Яскравою ілюстрацією такого стану речей є історія сум'янки Елли Михайличенко, яка у судовому порядку довела свої родинні зв'язки із представниками сумської купецької родини Косікових, проте не була визнана користувачем їх родинного поховання та власником надмогильних споруд. При цьому суд виходив із цілком логічних міркувань - людина, народжена у 1940 р., не могла здійснювати захоронення у ХІХ ст. У результаті, родинне поховання Косікових активно руйнується; на ньому здійснюються підпоховання [11].

Ми змушені констатувати, що й ті поховання, які мають пам'яткоохоронний статус, далеко не завжди належним чином доглядаються. Так, склеп-піраміда захаращена й руйнується. Скульптури роботи Аристиди Круазі потребують реставрації. Охоронний статус пам'яток, розташованих на території Міського кладовища, жодним чином не зазначений, відсутні відповідні охоронні дошки, таблички, пояснення. Нарешті, місця розташування пам'яток не позначені на інформаційному стенді, розташованому на вході до цвинтаря.

На жаль, ситуація із постановкою на облік та охороною пам'яток культурної спадщини Міського кладовища, багато в чому спричинена тим, що процедура внесення нововиявлених пам'яток до Державного реєстру нерухомих пам'яток України занадто громіздка. Вона передбачає три основних етапи: 1) взяття на облік об'єкта культурної спадщини; 2) оформлення облікової документації; 3) занесення об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру. При цьому обліковування об'єктів культурної спадщини, організація оформлення облікової документації й подання її на розгляд покладається виключно на місцеві державні адміністрації. Фактично ж на органи охорони культурної спадщини місцевих державних адміністрацій і обласні краєзнавчі музеї, штати і фінансування яких явно недостатні для організації повноцінної пам'яткоохоронної діяльності. Оцінка ж об'єктів культурної спадщини щодо відповідності/невідповідності критеріям (ознакам) пам'ятки культурної спадщини покладається на Експертну комісію, яка є консультативно-дорадчим органом Міністерства культури та інформаційної політики України. Її члени беруть участь у роботі на громадських засадах і їм украй складно повноцінно опрацювати облікову документацію на ту величезну кількість пам'яток, що потребує внесення до Державного реєстру [12].

Отже, існують дві головні проблеми у справі обліку та збереження пам'яток, розташованих на території Міського кладовища м. Суми. Перша полягає у значній кількості об'єктів, які потребують надання їм пам'яткоохоронного статусу за категорією місцевого значення. Друга ж - у незадовільному стані утримання пам'яток культурної спадщини, в тому числі й національного значення. Перша проблема, упевнені, може бути вирішена шляхом створення регіональних експертних комісій, які б могли оперативніше розглядати питання щодо занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру за категорією місцевого значення. Проблема ж належного утримання пам'яток вимагає об'єднання зусиль органів державної влади та місцевого самоврядування з активістами громадських організацій, у першу чергу, тих, до статутних завдань яких належать питання охорони культурної спадщини.

---

1. Актуальний Перелік пам'яток культурної спадщини, що розташовані на території Сумської області. *Сумська обласна державна адміністрація: офіційний веб-сайт*. URL: <http://kultura.sm.gov.ua/index.php/uk/okhorona-kulturnoji-spadshchini>.

2. Державний архів Сумської області. Ф. Р-6. Оп. 6. Спр. 82. 377 арк.

3. Закон України «Про охорону культурної спадщини». *Верховна Рада України: офіційний веб-портал*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.

4. Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область [Електронний ресурс] /

НАН України. Інститут історії України; Центр досліджень історико-культурної спадщини України. К., 2017. 1855 с. (Матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України») URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013186>.

5. Кот С. І. Про стан збереження культурної спадщини України: Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні» 18 квітня 2018 р. / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. К.: Інститут історії України. 43 с.

6. Кушниров П. В., Менгоззи А. Аристид Круази: скульптурне зображення Зинаїди і Глеба Харитоненко. *Сумська старовина*. 2012. № XXXVIII-XXXIX. С. 34-45.

7. Лесина Ю. Туристический маршрут № 10. *Сумские некрополи (веб-сайт)*. URL: <http://www.necropol.sumy.ua/html/doc/article/article.php?id=5>.

8. Михайліченко М. А. «Не повернулися з бойового завдання»: доля членів екіпажів Пе-2, збитих 17 серпня 1943 р. в боях за Суми. *Сумські історико-краєзнавчі студії*. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Суми, 28 жовтня 2021 р.) / Редкол.: Д. В. Кудінов (голова), О. М. Клочко, М. А. Михайліченко, В. О. Оліцький. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. 174-181.

9. Михайліченко М. А. Пам'ятки культурної спадщини на території Миського кладовища м. Суми. *Сумські історико-краєзнавчі студії. Збірник матеріалів Регіональної науково-практичної конференції (Суми, 1 листопада 2019 р.)* / Редкол.: О. В. Зосименко, Д. В. Кудінов, Ю. О. Нікітін, В. О. Оліцький. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2019. С. 60-63.

10. Некрополи Сумщини / Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; Сумська обласна організація Товариства охорони пам'яток історії та культури. Суми: Собор, 2004. 120 с.

11. Ольшанская Д. Харитоненко бы плакал. *Данкор онлайн*. URL: <http://www.dancor.sumy.ua/articles/community/238394>.

12. Положення про Експертну комісію з питань обліку об'єктів культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1003-21#Text>.

13. Примач Е. 1942: Катастрофа євреїв в Сумах. *Ваш шанс*. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=883&ir=390>.

14. Рожкова Л. І. Сумський некрополь у дослідженнях краєзнавців. *Матеріали третіх наукових читань*. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2019. С. 46-65.

15. Сильванский С. В. Заметки о Православии на Сумщине: очерк об истории событий XIX - начала XXI веков. Сумы: «Мрія-1», 2014. 368 с.

16. Суми: муніципальний інформаційний портал. URL: <http://www.meria.sumy.ua/index.php?do=cat&category=2015mr>.

17. Чернов В. Музей епохи тоталітаризму відкрили у Спадшанському лісі. *Голос України: веб-сайт*. 24 вересня 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/321940>.

References

1. Aktualnyi Perelik pamiatok kulturnoi spadshchyny, shcho roztashovani na terytorii Sumskoi oblasti. Sumska oblasna derzhavna administratsiia: ofitsiinyi ved-sait. URL: <http://kultura.sm.gov.ua/index.php/uk/okhorona-kulturnoji-spadshchini> (data zvernennia: 01.10.2019)

2. Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti. F. R-6. Op. 6. Spr. 82. 377 ark.

3. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny». Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiinyi ved-portal. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

4. Zvid pamiatok istorii ta kultury Ukrainy. Sumska oblast [Elektronnyi resurs] / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy; Tsentr doslidzhen istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy. K., 2017. 1855 s. (Materialy do «Zvodu pamiatok istorii ta kultury Ukrainy») URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013186>

5. Kot S.I. Pro stan zberezhenia kulturnoi spadshchyny Ukrainy: Informatsiino-analitychni materialy do parlamentskykh slukhan «Stan, problemy ta perspektyvy okhorony kulturnoi spadshchyny v Ukraini» 18 kvitnia 2018 r. / Vidp. red. V. M. Danylenko. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy, Tsentr doslidzhen istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy. K.: Instytut istorii Ukrainy. 43 s.

6. Kushnyrov P.V., Menhoczzy A. Arystyd Kruazy: skulpturne yzobrazhenia Zynaydy y Hleba Kharytonenko. Sumska starovyna. 2012. №KhKhKhVIII-KhKhKhKhKh. S. 34-45.

7. Lesyna Yu. Turystycheskyi marshrut №10. Sumskye nekropol (veb-sait). URL: <http://www.necropol.sumy.ua/html/doc/article/article.php?id=5>

8. Mykhailichenko M.A. «Ne povernulysia z boiovoho zavdannia»: dolia chleniv ekipazhiv Pe-2, zbytykh 17 serpnia 1943 r. v boiakh za Sumy. Sumski istoryko-kraieznavchi studii. Zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (Sumy, 28 zhovtnia 2021 r.) / Redkol.: D. V. Kudinov (holova), O. M. Klochko, M. A. Mykhailichenko, V. O. Olitskyi. Sumy: FOP Tsoma S.P., 2021. 174-181.
9. Mykhailichenko M.A. Pamiatky kulturnoi spadshchyny na terytorii Miskoho kladovyshcha m. Sumy. Sumski istoryko-kraieznavchi studii. Zbirnyk materialiv Rehionalnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Sumy, 1 lystopada 2019 r.) / Redkol.: O.V. Zosymenko, D.V. Kudinov, Yu.O. Nikitin, V.O. Olitskyi. Sumy: NVV KZ SOIPPO, 2019. S. 60-63.
10. Nekropoli Sumshchyny / Ukrainske tovarystvo okhorony pamiatok istorii ta kultury; Sumska oblasna orhanizatsiia Tovarystva okhorony pamiatok istorii ta kultury. Sumy: Sobor, 2004. 120 s.:
11. Olshanskaia D. Kharytonenko бы плакал. Dankor onlain. URL: <http://www.dancor.sumy.ua/articles/community/238394>
12. Polozhennia pro Ekspertnu komisiuu z pytan obliku obiektiv kulturnoi spadshchyny Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1003-21#Text>
13. Prymach E. 1942: Katastrofa evreev v Sumakh. Vash shans. URL: <http://www.shans.com.ua/?m=nr&in=883&ir=390>
14. Rozhkova L.I. Sumskiy nekropol u doslidzhenniakh kraieznavtsiv. Materialy tretikh naukovykh chytan. Nizhyn: PP Lysenko M.M., 2019. S. 46-65.
15. Sylvanskyi S.V. Zаметky o Pravoslavyy na Sumshchynе: ocherk ob ystoriy sobytyiakh KhIKh - nachala KhIKhI vekov. Sumy: «Mriia-1», 2014. 368 s.
16. Sumy: munitsypalny informatsiinyi portal. URL: <http://www.meria.sumy.ua/index.php?do=cat&category=2015mr>
17. Chernov V. Muzei epokhy totalitaryzmu vidkryly u Spadshchanskomu lisi. Holos Ukrainy: veb-sait. 24 veresnia 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/321940>

Mykhailichenko M. A., Kudinov D. V.

PhD (History), Associate Professor, Sumy National Agrarian University (Ukraine). *ORCID*: 0000-0003-2919-1026.

Dr. (History), Professor, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine). *ORCID*: 0000-0002-1516-576X.

PROBLEMS OF ACCOUNTING AND PRESERVATION OF MONUMENTS OF CULTURAL HERITAGE (on the example of the City Cemetery of Sumy)

Sumy City Cemetery, given the personalities of prominent Sumy people buried on it, as well as the artistic and historical value of many tombstones, is of great historical, cultural and memorial importance. There are 39 cultural heritage sites on its territory, three of which are of national importance and 36 of local significance.

At the same time, many burials of the City Cemetery, valuable from a historical or artistic point of view, do not have the status of a cultural heritage site. Procrastination in granting it the status of cultural heritage sites can eventually lead to their destruction. However, burials that have the appropriate status are not always properly cared for. Yes, the crypt-pyramid is cluttered and actively destroyed. Sculptures by Aristide Croisy need to be restored. The protection status of the monuments located on the territory of the City Cemetery is not specified in any way, there are no appropriate protection boards, plaques, explanations. The locations of the monuments are not marked on the information stand located at the entrance to the cemetery.

Thus, there are two main problems in the accounting and preservation of monuments located in the City Cemetery of Sumy. The first is the significant number of sites that need to be given cultural heritage status of local significance. The second is the unsatisfactory condition of cultural heritage sites, including those of national importance. The first problem, in our opinion, can be solved by creating regional expert commissions, which should be able to promptly consider the inclusion of cultural heritage sites in the State Register by category of local importance. The problem of proper maintenance of monuments requires the joint efforts of public authorities and local governments with activists of public organizations, especially those whose statutory tasks include the protection of cultural heritage.

Key words: *monuments, cultural heritage, necropolis, necropolis, monument protection*